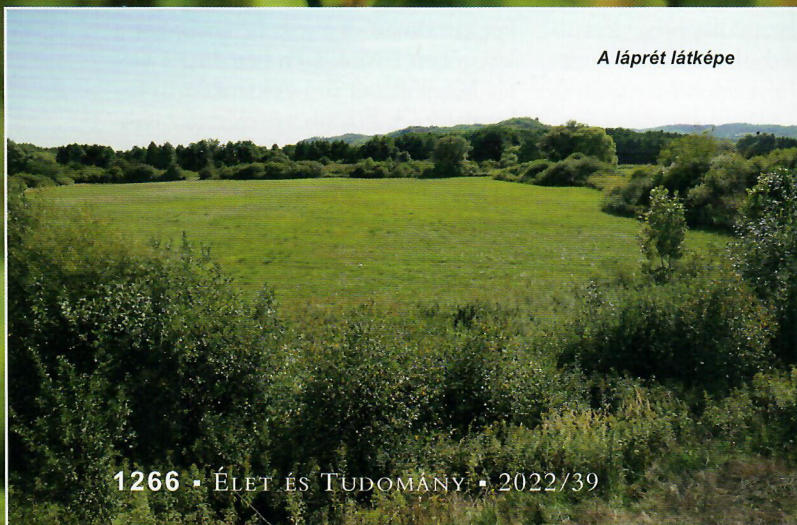

A SOKNEVŰ BATYKI-LÁPRÉT

Napjaink aszályos, csapadékban szegény, léghőmérsékletben viszont egyre melegebb, néha már-már forró időjárása talán az üde réteket érinti legsúlyosabban hazánkban. A Nyugat-Dunántúl egykor csapadékban gazdag tájait kiterjedt mocsár- és láprétek uralták, ám kiszáritásuk évszázadokkal ezelőtt megkezdődött. A rétek átalakulása, száradása az elmúlt évtizedekben drámai mértékben felerősödött. A még meglévő botanikai értékek pontos leltározása nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy sikerüljön lassítanunk a vízigényes életközösségek elvesztésének tempóját.

A lápért látképe

Az üde gyepek őszi színfoltja a kornistárnics,
több száz fő virágzik belőle minden évben

Emocsár- és lápréteket jórészt legeleltetési, valamint szénatermelési céllal hozták létre akkor, amikor az állattenyésztés még széles társadalmi réteg számára jelentett megélhetést. Mivel e rétek takarmányértéke rendszerint alacsony, a megfogyatkozott állatállomány mellett a felhagyásuk üteme is erőteljes. A klímaváltozás és a felhagyás együttesen mára aggasztó mértékben alakítja át a korábban oly magas mértékben természetes réteket.

A vasút kettévágta

A Zala-völgy megmaradt rétjei közt – ökológiai állapotát tekintve – az egyik legértékesebb a 120 hektár területű *Batyki-láprét*, mely része az *Alsó-Zala-völgy* Natura 2000 területnek és a Nemzeti Ökológiai Hálózatnak is. A Zala folyó Zalabér és Batyk határában fordul élesen déli irányba, természetes határt képezve a tájban a *Zalavári-hát* és a *Zalaapáti-hát* között. A Batyki-láprét itt, a már említett Alsó-Zala-völgy és a *Felső-Zala-völgy* kistáj találkozásánál terül el.

Az egykor nagy kiterjedésű ingoványt – elsősorban a terület művelhetővé tétele érdekében – az 1900-as évek elején lecsapolták, emellett a Zala folyó szabályozása is nagyban megváltoztatta a terület vízellátottságát és élőhelyeit. Később további vízelvezetési munkálatokat végeztek itt, majd 1970 körül megépült a vasút, amely kettévágta a területet, fizikai akadályt képezve a láprét északi és déli része között.

Bár a láprét ökológiai állapotának helyreállítása érdekében a terület központi részét észak–dél irányban átszelő vízfolyásra 2012-ben zsilipeket helyeztek a vízvisszatartás érdekében, a régi lecsapoló árkokba pedig vízvisszatartó cölöpös földgátakat építettek, hogy megtartsák a vizet a lápréten.

A sárga sásliom (*Hemerocallis lilioasphodelus*) állománya egy égeres foltban található

A Zala menti rétek címerkőnövénye, a mocsári kockásliliom (*Fritillaria meleagris*) a Batyki-láprétről sem hiányzik

Sajnos ezek a beavatkozások nem érték el céljukat, a láprét nagy részén továbbra sem megfelelő a vízellátás.

Napjainkban közvetlenül a Zala mellett mocsárrét, a vasúttól délre különböző mértékben művelt és cserjésedett láp- és kékperjés rétek, míg a vasúttól északra benádasodott, becserjésedett, nehezen járható vizenyős részek a jellemzők.

Nagy botanikusok nyomában

A láprét első és máig legrészletesebb bemutatása *Domonkosné Nagy Éva* nevéhez fűződik, aki 1955-ben részletesen ismertette a láprét kialakulásának és kutatásának történetét, valamint aktuális növényzetét. Szavai szerint „a *tírjei láprét* növénytársulásai a *talajvízszint váltakozásának megfelelően kis területeken is változatos komplexumba egyesülnek. Megjelenésükben és uralkodó növényeikben sokfélék lehetnek*”. Munkáját neves botanikusok: *Jávorka Sándor* és *Zólyomi Bálint* alapozták meg, akik 1938-ban és 1939-ben háromszor jártak a területen és feljegyzéseiken kívül a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytarának gyűjteményében számos herbáriumi lap őrzi látogatásaik emlékét. *Boros Ádám* is járt a lápréten 1953-ban, ritka mohafajokat gyűjtött itt.

A láprét következő kutatója, ismerője *Palkó Sándor* volt, akitől többször is hallhattunk a Batyki-láprétről, az ő szavaival a „*zalabéri csodarétről*”, de csak néhány kézirat maradt fenn arról, milyen fajokat látott a réten. Értékes adata a mára eltűnt vidrafű (*Menyanthes trifoliata*) 1990-es

megfigyelése vagy a szintén azóta sem látott gypjúsásfajok, a keskenylevelű és a széleslevelű gypjúsás (*Eriophorum angustifolium*, *Eriophorum latifolium*) 1991-es dokumentálása.

Konkrét megfigyelés azóta is kevés van a területről, a dunántúli lápokkal részletesen foglalkozó *Lájer Konrád* 1999-ben egy érintőleges leírásban helyreállításra érdemes területként jellemezte a Batyki-berket. *Óvári Miklós* 2014-ben írt a Batyki-láprét természetvédelmi problémáiról, a források elapadásáról és a lápi életközösségek drasztikus visszahúzódásáról. Arra is felhívta a figyelmet, hogy számos ritka lápi faj, például a fehér májvirág (*Parnassia palustris*) vagy a pompás kosbor (*Anacamptis palustris*) állománya összesen néhány töre (!) csökkent. Ugyanakkor több faj előfordulását is megerősítette és olyan, korábban nem említett fajokat közölt a területről, melyek között már nemcsak lápi fajok, hanem a szárazabb sudár rozsnokos gyepek fajai, mint a kövi pimpó (*Potentilla rupestris*) is ott voltak. *Vikár József* természetvédelmi mérnöki szakdolgozatában számolt be 2015–2016-ban végzett felmérései eredményeiről. Ő találta meg *Domonkosné Nagy Éva* után először a kisvirágú pacsirtafű (*Polygala amarella*) néhány tövét, s tovább gyarapította a terület védett fajainak listáját.

A lajstrom

A 2019 és 2021 között végzett felméréseink célja a terület aktuális és részletes botanikai értékleltárjának elkészítése volt. Ennek során 2 fokozottan védett és 38 védett növényfaj előfordulásait rögzítettük, emellett számos nem védett, de értékes, ritka

Az északi terület tőzegpáfrányos-égeres láperdeje fehér zászpával és a nem védett, de értékes lápi fajként számontartott mocsári zörgőfüvel (*Crepis paludosa*)

Az alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*)
is több száz töves populációval
él a Batyki-lápréten

lápi fajt is regisztráltunk. A kiszáradó kékperjés láprétekre jellemző fajok mellett a Batyki-láprét legnagyobb értékeit a még megtalálható üde lápréti fajok jelentik.

Legnagyobb tömegben a szibériai nőszirom (*Iris sibirica*) fordul elő a területen, becsült hajtásszáma félmillió nagyságrendű. Ugyancsak jellemző és több tízezres nagyságrendben található a feltűnő fehér zászpa (*Veratrum album*), valamint a jóval rejtőzködőbb kigyónyelv páfrány (*Ophioglossum vulgatum*). Gyakori védett fajok, viszonylag nagy egyedszámmal és a mintaterületen több helyen is előfordulnak: a szarvas hagyma (*Allium carinatum*), a buglyos szegfű (*Dianthus superbus*), a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), a kisvirágú pacsirtafű (*Polygala amarella*), a nagyvirágú gyíkfü (*Prunella grandiflora*) és az alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*).

Több olyan lápi faj is előkerült, amelyet 1955 óta nem jeleztek a területéről. Ilyen például az északi részen

a tőzegpáfrány (*Thelypteris palustris*) vagy a rostostövű sás (*Carex appropinquata*), melynek széteső zsombékjait szintén a vasúttól északra találtuk. Ugyancsak az északi részen bukkantunk a mészkedvelő üde láprétek országosan is ritka fájára, a havasi szittyóra (*Juncus alpinoarticulatus*) egy még meglévő láprétfragmentumban.

A területre új fajokat is találunk, mint például a keserű kakukktormát (*Cardamine amara*), az árnyéki sást (*Carex umbrosa*), valamint a nem védett, de értékes lápi fajnak tekinthető dárdás nád-tippant (*Calamagrostis canescens*).

A korábban üde lápréti társulásokat alkotó lápi sás (*Carex davallina*), kormos csáté (*Schoenus nigricans*), lápi nyúl farkfű (*Sesleria uliginosa*) ma már csak kis egyedszámban látható a területen.

Tehetünk-e valamit?

A terület védett fajainak szisztematikus felmérése megerősítette, hogy bár az elmúlt évtizedekben drasztikus változások történtek a területen, több lápi faj is eltűnt vagy csupán néhány túlélő egyede van már, továbbra is egy rendkívül értékes területről van szó, mely számos védett és ritka fajt őriz.

A Batyki-láprét 2020-ban a Grassland Life-IP pályázat egyik projektterülete lett, ami lehetőséget adhat élőhelyrestaurációs beavatkozások elvégzésére. Eredményeink alapján ezen beavatkozásoknak elsősorban a vízmegtartásra, másodsorban az inváziós fajok visszaszorítására kell majd koncentrálniuk, a terület további kiszáradásának megelőzése és a lápi jelleg megőrzése érdekében.

A szarvas hagyma viszonylag nagy
egyedszámmal fordul elő a lápréten

A cikk az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült. Maga a kutatás a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság megbízásából, a LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) projekt keretében, az Európai Unió LIFE Programjának támogatásával valósult meg.

**FÜLÖP BENCE
PACSAI BÁLINT
BÓDIS JUDIT**

MATE Vadgazdálkodási
és Természetvédelmi Intézet
KIRÁLY GERGELY
Soproni Egyetem

Szibériai nősziromok sokasága
(PACSAI BÁLINT FELVÉTELEI)